

PARÁDI József
A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme

A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme a polgári magyar állam fejlődése második periódusának sajátosságaihoz igazodó rendfenntartásként működött. Mivel a mindenkori rendvédelem – tértől és időtől függetlenül – szerves kapcsolatban áll az állam jellegével, a társadalmi berendezkedés formájával való foglalkozás megkerülhetetlen.

Több mint fél évszázados távlatból, különböző társadalmi berendezkedések által motivált értékelési szempontokon túljutva, a történelemtudomány kialakította álláspontját a korszak magyar államának megítélését illetően. Természetesen voltak, vannak és bizonyára lesznek is viták a témakörben mégis elmondható, hogy létrejött többség által elfogadott álláspont. E szerint a kérdéses időszak magyar állama bürokratikusabb, militánsabb, kevésbé liberális volt, mint a dualizmuskori előde. Nem nevezhető azonban diktatúrának. A polgári demokrácia – mai igényeinkhez mérten bizonyos megszorításokkal ugyan, de – működött. A vizsgált időszak elején és a végén azonban tapasztalhatóak voltak önkényuralmi vonások, bár a vizsgált időszak végén e jegyek nem a magyar fejlődés szerves eredményeként jöttek létre, hanem nagyhatalmi behatolás nyomán. Igaz a fehérterror átmeneti időszakának antidemokratikus megnyilvánulásai is a világháború következményeként formálódtak.

Témánk tekintetében a nyilas uralmat nem tekintem vizsgálódásunk terepének, mivel az egyértelműen egy idegen megszálló hatalomnak nem csupán a kiszolgálója volt, hanem fennállása is e hatalom jelenlétéhez kötődött.

A magyar rendvédelem fejlődéstörténete szerves részének felfogásom szerint az tekinthető, amely a helyi (nemzeti) fejlődés eredményeként alakult ki. Külső hatalmak megszállása nyomán és idegen érdekek megvalósítására létrehozott, valamint működtetett rendvédelmi szervezetek még akkor sem tekinthetők magyarnak, ha Magyarországon működtek és ezen testületekben magyar etnikum tevékenykedett. Döntő faktornak azt tartom, hogy a vizsgált rendvédelmi struktúrát a hazai viszonyokból következőnek lehet-e minősíteni vagy sem. E tekintetben teljességgel indifferens, hogy a harmadik évezred elejei elvárásainkkal a vizsgált rendvédelmi szervezet, illetve rendvédelmi modell összhangban áll-e vagy sem. Ugyancsak indifferens az is, hogy a vizsgált testület, vagy testületek létrehozását megvalósító hatalom milyen mértékben tekinthető a jogfolytonosság letéteményesének. Álláspontom szerint ugyanis azon esetekben is a magyar rendvédelmi fejlődés részének kell tekinteni egy időszak rendvédelmi modelljét, illetve szervezetét, ha e szervezeteket létrehozó hatalom ugyan nem tartotta magát az őt megelőző időszakok jogutódának, sőt a korábbi hatalom ellenére jött létre, azonban az új hatalom keletkezése a belső körülmények változásainak az eredménye. Ez természetesen független attól a jelenségtől, hogy az új magyar rendvédelmi modellek általában merítették a korabeli külföldi rendvédelmi struktúrák tapasztalataiból. A Tanácsköztársaság és a két világháború közti Magyar Királyság rendvédelmi modelljét a magyar rendvédelem fejlődéstörténete részének tekintem. A nyilas rendvédelmet azonban nem. A két világháború közötti Magyar Királyság a dualizmus időszaka utódjának tekintette magát, annak törvényeit és szervezeteit reorganizálta a Tanácsköztársaság tiszavirág életű működése után. Magát a Tanácsköztársaságot sikertelen kísérletnek tekintem, amelyben a háború nyomán megrendült államhatalom körülményei között a magyar társadalom egy részét képviselő aktív politikai csoportosulás megkísérelte idegen megoldások importjával orvosolni a hazai nehézségeket.

A Tanácsköztársaság sikertelen kísérletével való foglalkozást azonban nem tekintem vizsgálatom tárgyának. Vizsgálatom a két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelmét öleli fel.

A két világháború közötti időszakban a magyar állam teljes működési vertikumában meghatározónak bizonyult a trianoni békediktátum nyomán fellépő revans igény. A revansra irányuló felfogás az egész magyar társadalmat áthatotta és az államot is átszötte. Ebből természetesen a korabeli magyar rendvédelem sem maradhatott ki, sajátos jegyekkel gyarapítva a magyar rendvédelem-történet ezen időszakát.

A magyar rendvédelemre a vesztes háború és a Tanácsköztársaság traumája egyaránt jelentős hatást gyakorolt.

A magyar jogrendszerben megjelent a politikai bűncselekmény fogalma. Mégpediglen abban a formában, amely bűncselekménynek minősítette, ha a társadalom kitüntetett része érdekében egy politikai csoportosulás erőszakosan kényszeríti rá akarátát a lakosságra.¹

Lényegében ezzel a törvénnyel teremtették meg a jogszabályi alapját a vörös, majd a fehér terror utáni konszolidációnak. A törvény azonban kihatott a rendfenntartás struktúrájára is. Az új bűncselekményfajta üldözése ugyanis újfajta szervezetet igényelt, megjelentek a politikai bűncselekményekre specializált szervezeti egységek. A rendőrség esetében kezdetben főosztály, majd osztály foglalkozott

a témával. A csendőrségnél pedig – ahol 1932-től működött önálló bűnügyi szolgálat – politikai nyomozó alosztály tevékenykedett. Ez az osztály, illetve alosztály látta el az országban a politikai bűncselekmények üldözésével kapcsolatos teendőket. Ennek fényében erőteljes túlzásnak tekinthető – a rendszerváltást megelőzően széles körben terjesztett – azon nézet, mely szerint a Tanácsköztársaság leverését követően diktatórikus rendőrállam működött az országban, ahol jelentős számú rendfenntartó erők, köztük politikai rendőrségek, kényszerrel tartották fenn a rezsim hatalmát.²

A Magyar Királyságban a politikai tartalmú bűncselekményekre specializált szervezeti egységek nem rendelkeztek különleges jogosultságokkal mint például a hitleri Németországban. Az első világháború után sem rendelkeztek a rendvédelmi testületek kiterjedtebb jogkörrel, mint a világháborút megelőzően. A magyar állam forradalmak konszolidálása után a vörös- és a fehér terror szervezeteit felszámolták. Azok nem épültek be az államhatalomba, mint például Németországban, vagy Olaszországban a fasiszta pártok fegyveres szervezetei. Magyarországon a dualizmuskori rendvédelmi struktúrát működtették tovább kisebb módosításokkal.³ Tény azonban, hogy – az ország területéhez és lakosainak számához viszonyítva – népesebb rendvédelem tartotta fenn a rendet, mint az első világháborút megelőzően. 1914 előtt – a történelmi Magyarország mintegy 280 000 km²-nyi területén csaknem 20 millió lakos körében – 12 000 fő körüli csendőr és 12 000 fő körüli rendőr tartotta fenn a rendet. Ez a létszám ugyan nem növekedett, de a terület 93 000 km²-re, a lakosság pedig 8 000 000 főre csökkent. Igazságtalanok lennének azonban ha csak a korábbi állapotokkal vetnénk össze az első világháború utáni helyzetet, hiszen a környező országokban is hasonló arányok jöttek létre ebben az időszakban a rendvédelmi testületek létszámát és az ország területét, illetve a lakosság létszámát figyelembe véve. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a második világháború után a rendvédelmi testületek létszáma – ugyanazon területen és hasonló létszámú lakosság körében – tovább gyarapodott. A XX. század második felében, illetve a harmadik évezred kezdetén a magyar rendőrség – amely 1945 után átvette a csendőrség feladatait – 40 000 fő körüli létszámmal látta el a teendőit.⁴

Koránt sem egyértelmű azonban, hogy a két világháború közötti időszakban a korábbinál népeesebb rendvédelmi struktúrára a lakosság fékentartása érdekében volt szükség. A magyar rendvédelmi struktúrát ugyanis igyekeztek a haderő egy részének az álcázására, illetve bizonyos honvédelmi feladatok ellátására is igénybe venni. E feladatkörök pedig óhatatlanul lefoglalták létszám jelentős részét.

A trianoni békediktátum 35 000 főben állapította meg a magyar haderő létszámát. A maradék Magyar Királyságot ugyanakkor az ellenséges érzelmű kisantant államok gyűrűje vette körbe. Ezen államok hadereje a Magyar Királyi Honvédségnek egyenként is többszöröse volt. Ezt még tetézte, hogy a kisantant országok konkrét terveket készítettek arra vonatkozóan, miként lehetne a csonka Magyarországot alkalom adtán közös erővel megszállni.⁵

A védekezésnek két fő akadálya volt. Egyrészt a jelentős ipari góckokhoz közel került az államháttér. Lényegében néhány óras intenzív előrenyomulással azokat el lehetett foglalni, másrészt – az ország területének erőteljes csökkenése miatt – egy esetleges gyors ellenséges előrenyomulás kapcsán könnyedén előállhatott az a helyzet, amikor a még magyar kézen maradt területek lakossága már nem tudott annyi katonát kiállítani, ami a további ellenséges előrenyomulás lassításához szükséges lett volna.⁶

A magyar kormányok ezért arra törekedtek, hogy az esetleges ellenséges előrenyomulást már a határok mentén lassítani legyenek képesek. Ezáltal időt nyerve diplomáciai lépéseket tehessenek, megelőzve azt az állapotot, amikor a diplomácia már a hadseregek által kivitelezett kész helyzet előtt áll.⁷

A védekezésben fontos szerepet kaptak a rendvédelmi testületek is. Egyrészt a rendvédelmi szervezetek fedésében, igyekeztek katonai erőket elbújtatni. A Magyar Királyi Vámőrség – mint rendvédelmi testület – fedésében például a magyar haderő $\frac{1}{3}$ -át rejtették el. Minden harmadik magyar gyalogezred a Magyar Királyi Vámőrség álcája alatt tevékenykedett a határ mentén. Ezen erők feladata volt az esetleges ellenséges támadás első csapásainak a felfogása és az ellenséges előrenyomulás lassítása, mindaddig amíg a főerők meg nem érkeznek.⁸

A trianoni békediktátum által engedélyezett főerőket pedig igyekeztek hadrafogható állapotban egyben tartani. Ezen erőket a különböző biztosítási feladatok teljesítése alól mentesítették. Így a vezető szervezetek, közlekedési csomópontok, hírközlő hálózatok stb. őrzése a rendvédelmi szervezetek kompetenciájába került.⁹

Rendvédelem testületek fedésében a hadsereg olyan feladatokat is igyekezett megvalósítani, amiktől a trianoni békediktátum eltiltotta. A rendőrség kötelékében például úgynevezett Rendőr Újonc Iskolát (RUSIK) hoztak létre. Ezen intézmény legális feladatát a rendőrség tömegoszlatásra alkalmas páncélos járművei kezelésének a kiképzése alkotta. Ennek fedésében azonban valójában a Magyar Királyi Honvédség páncélos személyzetének a képzése valósult meg.

Ezen alapvetően katonai tendenciáknak a rendvédelmi szervezetekhez csoportosítása a személyi állomány létszámának a gyarapodásához vezetett. Az ENTENTE azonban – tekintettel az 1918–1919-es forradalmakra – nem kezdeményezte a rendvédelmi testületek létszámának a csökkentését és a törvényi Magyarország méreteinek megfelelő rendvédelmi létszám fenntartását engedélyezte.¹⁰

Nem arról volt tehát szó, hogy a két világháború közötti Magyar Királyságban a lakosság elnyomása érdekében volt szükség viszonylag nagylétszámú rendvédelmi erőkre, amelyek a tömegeket akaratuk ellenére fizikai erővel kényszerítették nyugalomra. A valós helyzet az volt, hogy a relatív létszámtöbbletet lényegében honvédelmi feladatok teljesítésére vették igénybe.¹¹

A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelmét vizsgálva látható, hogy a relatív létszámnövekedésre alapvetően nem a rendfenntartás, hanem a külső ellenség elleni fellépés érdekében volt szükség. Az is egyértelműen megállapítható, hogy a rendvédelmet szabályozó jogrendszer alapvetően nem változott meg, bár módosítások is keletkeztek, mely közül a legsarkosabb minden bizonnyal az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szólt.

A szakterület jogi szabályozásánál azonban érdemes még két aspektust figyelembe venni. Nevezetesen egyrészt az első világháború során a kivételes hatalomról szóló törvény alapján számos rendeletet hoztak, amelyek az alapvető emberi- és demokratikus jogokat korlátozták. E rendeletek jelentős részét még hosszú ideig érvényben tartották. Szükség esetén pedig azok bármikor újra hatályosíthatóak voltak. Másrészt azonban a végrehajtó hatalom mindvégig a törvények és rendeletek szerint volt köteles eljárni, azok megvalósításáért felelt. Nem állt elő az a helyzet, mint a Német Birodalomban, ahol a végrehajtó hatalom nem a jogszabályok, hanem az utasítások végrehajtásáért felelt, mégpedig a feladatokat meghatározó személyeknek. A kivételes hatalomról szóló törvény alapján kibocsátott rendelkezések a kivételes hatalmat egyébként is a polgári közigazgatás kezébe helyezték, amely működéséért az országgyűlésnek illetve az önkormányzatok esetében a közgyűlésnek felelt.¹²

A két világháború közötti magyar rendvédelmi rendszer szinte alig különbözött a dualizmuskoritól. A különbségek pedig nem voltak olyan jelentősek, hogy új vagy megváltozott rendvédelmi struktúráról beszélhetnénk.

Három jelentősnek tekinthető változásról beszélhetünk, amely új rendvédelmi testületek létrehozását eredményezték.

A magyar határőrizet nyílt céljával (valójában rejtett célként a határbiztosítás érdekében) állították fel a *Magyar Királyi Vámőrséget*.¹³ E szervezet nevével ellentétben soha sem látott el vámügyi teendőket. Rejtett feladatának azonban – a Szövetségi Ellenőrző Bizottság magyarországi működésének a beszüntetése nyomán – 1927-től tudott megfelelni. A Központi Vámőr Főparancsnokság alárendeltségében hét kerületparancsnokság működött, amelyek 54 szakaszparancsnokságot működtettek. A szakaszparancsnokságok alá kezdetben 151, majd 221 őr tartozott. A személyi állomány létszámát úgynevezett kényszertoborzással biztosították, amely lényegében sorozást jelentett. E felett a gyakorlat felett azonban az ENTENTE is szemet hunyt, mert máskülönben az általa engedélyezett fegyveres szervezetek létszámát nem lehetett volna feltölteni. A Magyar Királyi Vámőrség nyílt szervezetének a létszáma 4 210 főt tett ki. Jelentősebb létszámfejlesztésre 1927 után került sor.¹⁴

A Magyar Királyi Vámőrséget 1932-re átszervezték *Magyar Királyi Határőrséggé* és a pénzügyminisztérium hatásköréből a belügyi tárca alárendeltségébe helyezték. Az új szervezet nyílt létszáma már 5 734 főt tett ki. A Magyar Királyi Határőrség ugyancsak hét kerületből állt, amelyek 24 osztályt irányítottak, az osztályok alárendeltségében pedig 155 őr működött. E struktúra fedésében tevékenykedtek a magyar határbiztosító erők.¹⁵

Végül a Magyar Királyi Határőrség nyílt és rejtett részét 1938-ban *Határvaszok* néven beolvastották a Magyar Királyi Honvédségbe. Az új honvédségi törvény már a haderőt jelölte meg a határőrizetért felelős intézményként. A határok őrzését végző úgynevezett határszolgálatosok azonban a honvédségen belül is megőrizték külön állásukat. Feladatuk oly mértékben eltért a haderő tevékenységétől, hogy a homogenizációt lehetetlenné tette. A területviSSzacsatolások után 53 határvasz portyázó századparancsnokság alárendeltségében 342 őr működött. Összesen 9 475 fő határszolgálatos tevékenykedett a testületnél.¹⁶

A Magyar Királyi Nemesi testőrséget és a Magyar Királyi Darabont Testőrséget összevonták *Magyar Királyi Testőrség* néven. E szervezet azonban a magyar rendvédelemben nem játszott meghatározó szerepet. Feladatát az államfő és környezetének védelme alkotta. A kezdeti 332 főnyi létszám a későbbiek során 230 főben állandósult. A testület alabárdos, puskás és lovas századból állt. 1938-ban a testülethez csatolták az örkényi spanyol lovas iskolát. 1942-ben székely szakasszal bővült a testőrség, majd 1943-ban lövész zászlóaljjal gyarapodott a testület.¹⁷

Új szervezetként jött létre a *Magyar Királyi Folyamőrség*. A dunai flottillát – a trianoni békediktátum passzusai szerint – át kellett adni a győztes hatalmaknak.¹⁸ A flottillából azonban néhány hajót megőrizhetett az ország folyamrendőri szolgálat teljesítése céljaira. A flottilla folyamrendészetté történő átszervezésének javaslatát az a WULFF Olaf Richard fregattkapitány dolgozta ki, aki a Duna-delta, illetve az Alduna térségéből hazahozta a Flottillát. Az 1920. október 4-én kelt tervet a minisztertanács 1921. január 3-án fogadta el. Az indítvány tartalma túlmutatott a flottillán. Ezen indítvány nyomán fogadta el ugyanis a magyar vezetés azt az álláspontot, hogy a haderő mérséklését „...az államrendészeti szervek és a fegyveres őrtestületek nagyarányú fejlesztésével fogja ellensúlyozni...”¹⁹ A Magyar Királyi Folyamőrséget 1921. március 1-én állították föl és 1922-ben külön törvénnyel iktatták be az állam közigazgatási szervezetébe.²⁰ A testület a belügyi tárca irányítása alá került. A Magyar Királyi Folyamőrség vezető szervezete a révfőkapitányság volt, melynek élén a révfőkapitány állt, alárendeltségébe tartozta a révkapitányságok.²¹ Kezdetben 11, majd 12 révfőkapitányság működött, az alárendeltségükbe pedig kilenc révkapitányság tartozott. Révőrségeket alkalmanként különítették ki a révkapitányságok. A Magyar Királyi Folyamőrséghez tartozott még egy rendész század is, melyet 1927-től zászlóaljja fejlesztettek. E legális szervezet fedésében igyekeztek megvalósítani a dunai magyar flottilla reorganizációját. A testület hatáskörébe telepítették a vízrendészeti teendőket. 1939-ben a testület átkerült a magyar haderőhöz. A vízrendészeti teendőket pedig a Magyar Királyi Rendőrség, illetve vidéken a Magyar Királyi Csendőrség vette át.²² A feladatmegosztás nyomán a Magyar Királyi Rendőrség vidéki főkapitányságának alárendeltségében nyolc révkapitányságot állítottak fel. A Magyar Királyi Folyamőrség engedélyezett összlétszáma – döntően a rendvédelmi teendőket ellátó személyi állomány – 2 420 fő volt. Ebből a fegyveres szolgálatot ellátók létszáma 1 524 főt tett ki. A tisztek és a tisztviselők száma összességében sem haladta meg a 96 főt. Segédszemélyzetként (műszakiak, gazdaszok, stb.) pedig 800 fő volt foglalkoztatható.

A Magyar Királyi Vámőrség, a Magyar Királyi Testőrség és a Magyar Királyi Folyamőrség testületei közül a Magyar Királyi Vámőrség és a Magyar Királyi Folyamőrség létrehozását egyértelműen honvédelmi megfontolások tették szükségessé. E két szervezet – a győri program meghirdetése nyomán – vissza is került a magyar haderőhöz, bár – az időközben határőrökké, majd határvadászokká átkeresztelt – határőrizeti erők a véderőn belül is megtartották különállásukat.

A magyar rendvédelmi struktúra többi testülete tekintetében mélyreható változások nem történtek. E testületi körben a legjelentősebb változások a rendőrségnél valósultak meg. A városi rendőrségeket – amelyek a városok közvetlen irányítása alatt álltak – államosították. Ez azt jelentette, hogy a belügyi tárca közvetlen irányítása alá vonták e szervezeteket, ezzel pedig a testületek finanszírozása is elkerült az önkormányzatoktól a központi költségvetéshez.²³ Ezzel egy több évtizedes – a rendőrségek tiszti (tisztviselői) kara által kezdeményezett – mozgalom célkitűzése vált valóra.

A *rendőrségek* államosításához nem volt szükség külön törvény létrehozására, hiszen a rendvédelem témáját nem a rendvédelmi testületekhez telepítetten szabályozták. Csupán arról volt szó, hogy az önkormányzatoktól átkerült egy kompetencia a központi államhatalomhoz. Nevezetesen a rend fenntartása érdekében – a magyar nemzeti polgári állam kezdetén – a dualizmus időszakában, a kormány és az önkormányzatok egyaránt létrehozhattak rendfenntartó szervezeteket. Mivel azonban a falvak gazdasági ereje e feladat ellátására elégtelennek bizonyultak, létrehozták a Magyar Királyi Csendőrséget. A magyar rendvédelem centralizációs folyamatának történetében a következő lépés a rendőrségek államosítása volt. A központosítási folyamat következő lépcsőfoka 1945-re esik, amikor a csendőrséget feloszlatták és a rendőrség átvette a csendőrség feladatait. A rendszerváltáshoz fűződik a következő centralizációs aktus, melynek során a – korábbi képviselőházi őrség, koronaőrség és testőrség feladatait ellátó – kormányőrséget beolvasztották a rendőrségbe Köztársasági Őrezred elnevezéssel. Valószínűsíthető, hogy a folyamat legutóbbi eseménye, hogy a határőrséget a rendőrségbe integrálták.

A magyar rendvédelem XIX–XX. századi fejlődéstörténetét végigkísérő integrációs folyamat kezdete 1919 és 1921 közötti időszakra tehető, amikor a városi rendőrségekből kialakították a Magyar Királyi Állami Rendőrséget. Az államosítás során a rendőrségek kompetenciái és működésük területi határai nem változtak. Továbbra is a városok hatósági területén belül működhettek, tevékenységüket pedig a közbiztonságra vonatkozó törvényi szabályozás határozta meg. Egységesítették azonban – a budapesti rendőrség mintája alapján – a rendfokozati rendszert, az egyenruházatot, a fegyverzetet és a szolgálati utasításokat. Nem katonai rendfokozatokat vezettek be, hanem a budapesti rendőrség rendfokozati rendszerét tették általánossá. Ehhez természetesen szükség volt arra is, hogy a testület működését központilag szabályozzák. A városi rendőrségek működését szabályozó korábbi önkormányzati szabályrendeleteket a belügyi tárca rendeletei váltották fel.²⁴ Végül a rendőrségek államosításának a

folymata 1922-ben törvénnyel zárult, melyben a csendőrség és a rendőrség létszámáról, kiegészítési módjáról és fejezetéről intézkedtek a törvényhozók.²⁵

A trianoni határokon belül a rendőrség létszáma 12 000 főt tett ki. Az újjáalakított rendőrség irányítására országos rendőr-főkapitányságot, az alárendeltségében pedig hét kerületi főkapitányságot állítottak fel, amelyek a városi rendőrségek munkáját felügyelték. Az országos főkapitányság a gyakorlatban azonban nem működött. A frankhamisítási ügybe keveredő főkapitány helyére többé nem neveztek ki másokat, hivatalát pedig nem építették ki. Helyette a rendőrség Magyar Királyi Belügyminisztériumon belüli vezetési szervezeti egységét erősítették.

1931-ben a magyar rendőrség irányításában módosítást hajtottak végre. Ennek keretében megszüntették a hét kerületi rendőrkapitányságot. Helyette egy budapesti-vidéki-főkapitányságot állítottak fel. A volt kerületi főkapitányságok helyén pedig a vidéki főkapitányság alárendeltségében – körzeti szemlélő központokat állítottak fel. E központok feladatát alkotta – a szolgálati feladatok ellátása mellett – a központilag végezhető háttérevékenységek (gazdálkodás, személyügy stb.) ellátása. 1931-től a Magyar Királyi Állami Rendőrség elnevezése Magyar Királyi Rendőrségre változott.²⁶ A trianoni békediktátum után újjászerveződő magyar rendvédelmi testületekben a középső vezetési szintet, ahol csak lehetett hét szervezetben valósították meg. Így módon kívánták ugyanis – a területi kompetenciák tekintetében – közös nevezőre hozni a rendvédelmi struktúrát a hét vegyesdandár parancsnoksággal, amelyek a későbbi honvéd kerületparancsnokságok elődeiként működtek. E struktúrával is elő szeretnék volna segíteni a rendvédelmi testületek honvédelmi jellegű teendőinek hatékonyabb kivitelezését.

A rendőrség államosítása során a Magyar Királyi Határrendőrséget, mint önálló rendvédelmi testületet megszüntették. A szervezetet átalakított formában beolvastották az egységes magyar rendőrségbe. A távolsági határforgalom ellenőrzésének feladatát ugyanis nem a határőrizeti szervezetek, hanem a rendőrség látta el. A távolsági határforgalmat lebonyolító határátkelőhelyeken – a Magyar Királyi Állami Rendőrség kötelékében – határszéli rendőri kirendeltségek működtek. A határszéli rendőri kirendeltségek a területileg illetékes területi főkapitányságnak, majd a vidéki főkapitányságnak voltak alárendelve.²⁷

Ugyancsak a vidéki főkapitánysághoz tartozott az 1939-ben létrehozott Határvidéki Rendőrkapitányság. A kapitányság székhelye kezdetben Szokolyán, majd Ungváron volt. A kapitánysághoz két kirendeltség és három őrség tartozott. Működési területe a Kárpátaljára terjedt ki.²⁸

A két világháború közötti időszakban fejlődött a bűnüldözés, annak technikai eszköztára is. Ez pedig hatással volt a rendőrség szervezetére is. Karhatalmi egységeket, motorkerékpáros részleget, közlekedésrendészetet, rádióshírközpontot, laboratóriumot hoztak létre. A testületen belüli szolgálati ágként felállították a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóságot (KEOKH). Kialakították az Erkölcsrendészeti Központi Hatóságot (EKH) és a Kábítószerket Ellenőrző Központi Szervet (KEKSZ) a belügyi tárca közvetlen irányításával.

A némileg módosított magyar rendvédelmi struktúra legnagyobb szervezete azonban továbbra is a *Magyar Királyi Csendőrség* maradt. Létszáma azonban megegyezett a rendőrségével, működési területe és az ott élő lakosok száma azonban jóval meghaladta a rendőrség kompetenciájába tartozó területek nagyságát és a lakosainak számát, mivel a csendőrség hatósági területe továbbra is a vidék maradt.²⁹

A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmushoz képest lényegében változatlan hatáskörrel működött. Lényegében a vidék rendőrségekként funkcionált. Nem változott meg azonban a szervezet jogosultsága a hatósági jogkörrel illetően. A rendőrhatalmi jogkör továbbra is a vármegyei közigazgatás kompetenciájába tartozott. A csendőrség megmaradt a megyei közigazgatás végrehajtó testületének, amely azonban függelmi tekintetben továbbra is a központi államhatalom alárendeltségébe tartozott.

A csendőrség hatáskörében maradt továbbá a tábori rendfenntartás is. E feladatkör tartalmának elmentmondott ugyan az ENTENTE azon kívánsága, hogy a testület kizárólag a belügyi tárca alá tartozzon. Az ENTENTE elvárásainak ugyan kénytelen volt eleget tenni a kormány, azonban – rejtett formában – fenntartották a csendőrség kettős alárendeltségét. Amint pedig, arra lehetőség nyílt visszaállították – nyílt formában – a testület honvédelmi tárcához való tartozását humán ügyekben.³⁰

A testület belső függelmi viszonyai továbbra is katonaiak maradtak, a személyi állomány katonai rendfokozatot viselt. A szervezeti felépítés tekintetében sem eszközöltek jelentős változtatásokat. A szárny- és a szakaszparancsnokságok közé azonban beiktatták az osztályparancsnokságokat, amelyek gyakorlatilag egy vármegye csendőreit fogták össze. Természetesen a csendőr kerületparancsnokságokat is a honvéd vegyesdandárparancsnokságokhoz igazították. A trianoni határokon belüli 12 000 főnyi csendőr létszám azzal is járt, hogy a 93 000 km² területen több őrs működött, mint a háborút megelőzően és az őrsökön szolgálatot teljesítők létszáma is gyarapodott. Nem változott azonban a tisztikar

és a legénység aránya. A rendőrségnél és a csendőrségnél is a személyi állomány 5 %-a tartozhatott a tiszt karba. A tisztek pedig valamilyen parancsnoki, vagy parancsnokhelyettesi munkakört töltöttek be. A szolgálatok szakembereinek kvalifikációit nem rendfokozat biztosításával honorálták.³¹

A rendőrséghez hasonlóan a csendőrségnél is jelentős technikai fejlesztéseket valósítottak meg a két világháború között, ami kihatott a szervezetre is. Az országúti forgalom ellenőrzése céljából létrehozták a csendőr közlekedés-rendészetet. A vasutak biztonságát már eleve a csendőrség szavatolta, e feladat megoldására volt hivatott a vasúti csendőrség. A folyamőrségnek a haderőbe történő integrálását követően pedig a vidék vízirendészeti teendőit is a csendőrség látta el. A repülőterek biztonságának szavatolása is a csendőrség hatáskörébe tartozott. A harmincas évek elején épült ki a csendőrség bünyűügyi szolgálata. Kerületenként egy nyomozó alosztály, országosan pedig egy nyomozó parancsnokság működött. A csendőrséggel párhuzamosan ebben az időben vezették be a nyomozó szolgálatot – a büntetés-végrehajtás, a testőrség, a koronaőrség, a képviselőházi őrség kivételével – azoknál a rendvédelmi testületeknél, ahol erre korábban még nem került sor. A polgári magyar állam rendvédelmi struktúrájának fejlesztése tekintetében a harmincas évek első felében vált általánossá a bünyűügyi szolgálat. A nyomozó munka elterjedésének első látványos időszaka pedig a XIX–XX. századra tehető, amikor – elsősorban a rendőrségnél – gomba mód terjedtek a detektív testületek. A Magyar Királyi Csendőrség kötelékében ugyan már a dualizmus időszakában is kialakult egyfajta specifikáció a nyomozó munka tekintetében a járásőrmesterségek formájában ez a rendszer azonban nem élte túl az első világháborút.³²

A világháború tapasztalatait és a délvidéki partizánakciókat figyelembe véve a csendőrség kötelékében karhatalmi zászlóaljkat is felállítottak. E zászlóaljak foglalták le a területvisszacsatolások nyomán mintegy 20 000 főre felemelt csendőrségi létszámkeret jelentős részét. A karhatalmi csendőr zászlóaljak legénysége sorozott állományú volt.

A korabeli rendvédelmi struktúrában a legkisebb változásokat minden bizonnyal a *Magyar Királyi Pénzügyőrség* és a *Vámhivatalok* élték át. A pénzügyőrség lényegében a dualizmuskorihoz képest változatlan struktúrával működött a trianoni határokon belül, megközelítőleg 3 000 fő körüli létszámmal.

A vámhivatali rendszer az első világháború előttihez képest némileg egyszerűsödött. A korábbi négylépcsős szervezetet kétlépcsős váltotta fel. A budapesti fővámhivaltól azonban elkerült az országos hatáskör. E funkciót az újonnan létrehozott Magyar Királyi Fővámigazgatóság vette át. A vámhivatali rendszert körzetesítették. Egy-egy körzeten belül a legjelentősebb vámhivaltalt bízták meg a helyi vezetési teendőkkel. A vámhivatalok 600 fő körüli létszámmal teljesítették hivatásukat. A vámhivatalok esetében nem a strukturális változások voltak jelentősek. Alapjaiban változott meg az ország vámügyi helyzete. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásával elenyészett a vámszövetség is. Alapjaiban új vámtörvényt alkotott az országgyűlés, amely a hatvanas évekig érvényben maradt. E törvény szabta feladatokat mentén szerveződtek újjá a vámhivatalok.³³

A *büntetés-végrehajtás* jelentős hátrányt jelentett, hogy az elcsatolt területekkel jelentős büntetés-végrehajtási intézetek is kikerültek a szervezet hatásköréből. A dualizmus időszakában kialakított árnyalt büntetés-végrehajtási rendszer rosszabb helyzetbe került, mint a világháborút megelőzően. Ennek ellenére a rendszer új elemekkel is gyarapodott. Öt állami javítóintézetet állítottak fel, továbbá öt intézetben teremtették meg a fiatalok elhelyezési feltételeit. A büntetés-végrehajtás 3–4 000 fő közötti létszámmal látta el a zsúfolt intézetek őrzését.³⁴

A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelmi testületei tehát a dualizmushoz képest hasonló struktúrával és közel azonos jogi szabályozással látták el feladataikat. A rend fenntartása során azonban olyan szituációk is létrejöttek, amelyek sem a megelőző sem a későbbi korokban nem jöttek létre. Ide sorolhatók a területvisszacsatolások és a deportálások.

A Magyar Királysághoz visszacsatolták a trianoni békediktátum által elszakított területek azon részét, amelyeken a magyar etnikum többségben volt (1938 Felvidék, 1939 Kárpátalja, 1940 Észak-Erdély és 1941 Délvidék). E területeken – amelyekre a Magyar Királyi Honvédség ellenállás nélkül, vagy csak szórványos ellenállás leküzdésével vonult be – a polgári közigazgatás bevezetéséig úgynevezett katonai közigazgatást valósítottak meg.³⁵

A visszacsatolt területeket – a polgári közigazgatás bevezetéséig – hadműveleti területeknek tekintették. Az ide bevonuló magyar csapatok erre az átmeneti időszakra a katonai közigazgatást alkalmazták. Ennek a megvalósítására a vezérkar külön szabályzatot adott ki, melyet az érintett tisztekkel megismertettek. A katonai közigazgatás tartalma sem állt ellentétben a magyar törvényekkel, bár az alkotmányos jogosultságokat nyilvánvalóan mérsékelte.³⁶

A katonai közigazgatás célját – a terület pacifikálásának időszakában – a polgári közigazgatás bevezetésének előkészítése képezte. E több hetes időszak során sem állhatott azonban meg az élet, ezért a legszükségesebb feladatokat a katonai közigazgatás látta el.

A visszacsatolt területekre a magyar haderő csapataival bevonuló rendvédelmi alakulatok – a katonai közigazgatás időszakában – a területileg illetékes csapatparancsnokságok alárendeltségébe kerültek. Feladatukat azonban természetesen a rend fenntartása képezte. Bőven akadt teendőjük, hiszen a felbolydult viszonyokat kihasználni igyekvő bűnözők aktivitásának leküzdésén túlmenően, a kivonuló csapatok által hátrahagyott diverziós csoportok felkutatásában is közreműködtek a haderő szakszolgálatával együttműködve. Külön feladatot jelentett továbbá – sokszor a polgári közigazgatás életbe lépését követő időszakra átnyúlóan is – azon szervezetek felkutatása, amelyek a magyar törvények szerint legálisan nem működhettek mint például a kommunista pártszervezetek.³⁷

Természetesen a visszacsatolt területek biztonságának a kialakításában a rendvédelmi testületek egymástól eltérő feladatköröket láttak el. A rendőri és a csendőri erők a térségben a politikai és a köztörvényes bűnözők felderítését és elfogását igyekeztek megvalósítani. A határőrizeti testületek pedig lezárták a visszacsatolt területeket. Erre a jogalapot a térség hadművelleti területté nyilvánítása biztosította.

A visszacsatolt területek blokkolását úgy oldották meg, hogy a trianoni határokon maradtak a határőrizeti erők úgynevezett határszolgálatos részei. A helyben maradók köteleességét képezte a határok lezárása, azokon – a katonai közigazgatás időszakában – csak különleges engedéllyel lehetett átlépni. A határőrizeti erők határbiztosító része pedig a honvédség csapataival vonult be a visszacsatolt területekre, egyenesen az új határokra, ahol elfoglalta a tábori körülmények közötti elhelyezési körletét és hadléktalanul hozzákezdett a határ lezárásához, illetve őrizetéhez. Már a katonai közigazgatás időszakában a haderő műszaki alakulatai az új határok mentén hozzákezdtek a határőrizeti erők végleges elhelyezési körleteinek a kialakításához. E részleges készenléti állapotban lévő objektumokba költöztek a határszolgálatosok a katonai közigazgatás megszűntével, amikor a trianoni határokon a határzárát feloldották és a határt is felszámolták.

A rendvédelem többi szervezeténél ilyen jellegű gondok nem merültek fel, mivel lényegében az eredeti objektumaikba költöztek vissza. A trianoni békediktátum által elcsatolt területeken az új hatalom ugyanis a közzintézmények számára általában ugyanazon objektumokat biztosította, mint a Magyar Királyság idejében a magyar kormányok. A Délvidéken például a kivonuló jugoszláv csendőrök által hátrahagyott őrsők egy részén az őrszfőnök már a kapuban várta a magyar csendőröket azzal, hogy munkáját tovább szeretné folytatni. Nem volt ritka az sem, hogy azzal a dualizmuskori bútorzattal találták szembe magukat a bevonulók, amelyet két és fél évtizede a térségből való kivonulás során hátrahagytak.³⁸

A területvisszacsatolások során tehát a rendvédelem oldaláról is szervezeten valósultak meg a katonai közigazgatás időszakai. Nem arról volt szó, hogy valamilyen önkény tombolt ebben az időszakban a kérdéses térségben. A rend fenntartására hivatott szervezetek a magyar törvényeken nyugvó szabályzataik alapján jártak el. A törvényesség e területeken nem szünetelt. A rendfenntartó erők a törvények betartatásáért és nem utasítások végrehajtásáért feleltek. Az utasításokat csak a törvények állította kereteken belül voltak kötelesek akceptálni.

A deportálásokat megelőzően a magyar rendvédelem működésében két aktust ért joggal komoly bírálat, nevezetesen a délvidéki vérengzést és az 1941. évi kitoloncolást.

Az 1941. évi kitoloncolás kevésbé ismert. Az előzmények a dualizmus idejére nyúlnak vissza. Ebben az időben – élve a szabad mozgás lehetőségével – számosan vállaltak munkát Budapesten, akik azonban nem voltak magyar állampolgárok, hanem az Osztrák-Magyar Monarchia Osztrák Császárságból érkeztek. A zömében galíciai eredetű lakosságot a rendőrség már a húszas évek elején vissza kívánta toloncolni szülőföldjére. Az elcsatolt területekről érkező menekültek ugyanis reménytelen helyzetbe kerültek. Közülük sokan a húszas évek végén is még „vagonlakásokban” éltek. Ezzel szemben 1920 júliusától decemberig – az idegenek összeírására vonatkozó felszólítás nyomán – 60 000, a történelmi Magyarország határain túlról érkező, idegen állampolgár jelentkezett a rendőrségen. A századelőn a magyar kormány – a környező országok egyetértő állásfoglalásával – rendezte a toloncügyet, amely a világháborúig olajozottan működött. A törvényi szabályozás lényege az volt, hogy az államok kölcsönösen szülőföldjükre (illetőségi helyükre) toloncolhatták az idegeneket. A magyar hatóságok e lehetőséggel az első világháborúig csak a törvénnyel összeütközők esetében éltek. A trianoni békediktátum nyomán megváltozott helyzet arra sarkallta a hatóságokat, hogy az idegenek hazatoloncolásával munkahelyeket szabadítsanak fel az ország lakossága számára. Az első világháború utáni államok azonban a kitoloncoltak befogadását elszabotálták. A háborúba történő belépést, 1941. június

27-ét követően azonban új helyzet állt elő olyan tekintetben, hogy lehetőség nyílt az idegenek kitoloncolására. E cselekedet az ország törvényeivel összhangban állt. A baj csak az volt, hogy a kiutasítottak – zömükben a zsidósághoz tartozó személyek – sorsa a Német Birodalom által megszállt területre érve bizonytalanra vált. Valószínűleg osztozniuk kellett a helyi zsidó etnikum sorsában. Ebben az időben azonban a németek tettei még nem voltak közismertek a Magyar Királyságban, így minden bizonnyal az illetékesek sem mérhették fel tetteik következményeit. Ettől függetlenül azonban a kitoloncolásukat egy idő után leállították.³⁹

A Délvidéken – más visszacsatolt területekhez képest – lassabban és nehezebben valósult meg a pacifikáció. A határon átszivárgó partizánok miatt. Bizonytalan volt a közbiztonság. Ideges hangulat uralkodott a lakosság és a rendvédelmi testületek tagjainak körében is. A tisztek egy kis csoportja elérkezettnek vélte az időt arra, hogy a németek által több helyen követett gyakorlat szerint, antihumánus módon kísérelje meg a helyzetet megoldani. A térség katonai parancsnokának távollétében razziát vezettek be, ahol a magukat igazolni nem tudó személyeket likvidálták. A Magyar Királyság azonban alkotmányos államként funkcionált. Az országgyűlés működött, az alkotmányos garanciák érvényesültek. Egy ilyen tett nem maradhatott titokban. Az országgyűlés vizsgálatot rendelt el, melynek során a felelősöket megállapították, akiket bíróság elé is állítottak. A bíróság pedig elítélte a felelősöket. Külföldi segédlettel azonban a felelősök egy része a német Harmadik Birodalomba szökött. Közülük néhányan – a Magyar Királyság német megszállását követően – SS tábornokként tértek vissza az országba.

A területvisszacsatolásokhoz kapcsolódóan ezek az események teljes joggal kaptak politikai felhangot. Ezek a felhangok pedig általában háttérbe szorították azokat a szakmai tapasztalatokat, amelyek a magyar rendvédelem fejlődéstörténetében a délvidéki magyar rendfenntartó szervezetek működése kapcsán keletkeztek.

A délvidéken szolgálatot teljesítő magyar rendőr, illetve csendőr tisztek határozottan állították, hogy az úgynevezett szomszédfigyelő rendszert – melyet Nyugat-Európában és az Amerikai Egyesült Államokban is előszeretettel alkalmaznak a betörések megelőzése érdekében – innen származik. Ennek célját az idegenek észlelése és a hatóságoknak jelentése képezte. A lakosság jelentős része ugyanis komlót természetett, amely a partizánok gyűjtogatási akciójának a célpontját alkotta. A lakosság a szomszéd porta figyelésével tulajdonképpen az életvitelhez szükséges létfeltételek anyagi fedezetét biztosító javaknak az őrzését valósította meg a hatóságokkal együttműködve.⁴⁰

A délvidéki vérengzést követően jelentek meg a szabályzatokban, hogy a razziák esetében a kutató csoportba csak kellően képzett személyek oszthatók be. Korábban nem tettek különbséget a térséget körülzáró és az elszigetelt területen belül tevékenykedők felkészültsége között.

A délvidéki nehézségek inspirálták az illetékeseket arra, hogy kialakítsák az úgynevezett központi vezetés szisztémáját. Ennek az volt a lényege, hogy minősített helyzetekben a teljes közigazgatás és a rendvédelem, valamint a honvédelem helyi erői is egyetlen parancsnokság alárendeltségébe kerültek, amely operatív irányítást gyakorolt.

A két világháború közötti magyar rendvédelem történetének a legneuralgikusabb pontját kétségtelesen a deportálások képezik. A visszacsatolt területek lakosságának egy részétől igyekezett megszabadulni a magyar kormány. E területek elcsatolása nyomán ugyanis az utódállamok előszeretettel telepítették be nem magyar ajkú lakosságot a térségbe az etnikai arányok megváltoztatása céljából. A betelepítések egyben a magyar populációk gazdasági megingatását is célozták. A magyar földbirtokosoktól elvett földeket például nem a helyi magyar parasztok között osztották szét, hanem az odatelepített telepeseknek adták át. A magyar kormány a betelepített lakosságot nem tekintette magyar állampolgárnak, tőlük meg szeretett volna szabadulni. Ezt a populációt azonban a környező államok nem fogadták be. Csupán a kárpátaljai határszakaszon nyílt arra lehetőség, hogy a Gallíciából illegálisan távozókat a visszacsatolt felvidéki területekről és Kárpátaljáról összegyűjtsék, majd a határon kitoloncolják. A Délvidéken is megkísérelték a magyar hatóságok a betelepített szerbeket kisebb csoportokban – a határ túloldalán lévő hatóságok előzetes tájékoztatásának mellőzésével – a határon áttenni. Ez az akció azonban a Bánátot megszálló német katonai hatóságok ellenkezését váltotta ki, így erről a továbbiakban lemondtak. A visszacsatolt területek nemkívánatos lakosságának kitoloncolására irányuló határozatok meghozatalában és azok végrehajtásában nem volt része a csendőrségnek. A testület feladatát a személyek előállítására, és a rendőrhatóságoknak történő átadása képezte.

A csendőrség dicstelen tettet képezte a magyarországi deportálásokban való részvétel, amely ürügyet szolgáltatott a háború után a szervezet feloszlására. Magyarországra erős nyomás nehezedett Németország részéről az úgynevezett zsidókérdés német mintára történő „megoldása” érdekében. Magyarországról azonban ennek ellenálltak. A zsidó törvényekkel úgy akarták a német igényeket kielégíteni,

hogy a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon, azaz ne történjen visszafordíthatatlan esemény ez ügyben. A környező országokhoz viszonyítva a magyar zsidóság helyzete összehasonlíthatatlanul jobb volt. A német megszállás után azonban a megszállók – csekély létszámú nyilas szimpatizánsaiktól támogatva – rákényszerítették az országra akarataikat a zsidóság tekintetében is. A köztudatban az él, hogy a magyarországi zsidóság deportálását a Magyar Királyi Csendőrség hajtotta végre. A testület e tevékenységben részt vett ugyan de nem önállóan valósította meg. A csendőrség a zsidó lakosság összegyűjtését működési területén hajtotta végre. A zsidó populáció többsége azonban nem a falvakban, hanem a városokban élt, ahol ez a feladat a rendőrség hatáskörébe tartozott. A Magyar Királyságban a rendvédelmi testületek nem rendelkeztek nyilvántartással arra vonatkozóan, hogy a polgárok milyen hitűek, erre a népszámlálási adatok nyújtottak támpontot. Ennek alapján a közigazgatás állított össze listákat, melyeket átadott a rendőrségnek és a csendőrségnek. A honvédség kötelékéből is vezényelték alakulatokat a deportálások kivitelezésében történő közreműködésre. A rendőrségnek és a csendőrségnek ugyanis a közbiztonságot ebben az időben is fenn kellett tartani. Ez – front mögöttes terület lévén – elsőrendű német érdek volt, ezért a németek a közbiztonsági teendőket nem akadályozták. Így került sor a deportálások végrehajtása érdekében a honvédségi csapatok vezénylésére. A deportálásokkal szimpatizálók és elítélők között a határvonal nem a csendőrség mezsgyéjén húzódott. A testületen belül is voltak – ugyanúgy mint a magyar társadalom egészében – akik elleneztek a deportálást és akadt néhány fő, aki egyetértett vele. A csendőr tisztek egy része tiltakozott is a testület törvénytelen alkalmazása ellen. Ezt azonban a németeket kiszolgáló felsőbbség figyelmen kívül hagyta, illetve egyeseket letartóztatott, a tettegesen ellenállókat pedig elhurcolták. Ezzel a bimbózó ellenállást letörték.⁴¹

A deportálások dicstelen cselekedetében való részvételt nem lehet egy ma már nem működő rendvédelmi testületre a Magyar Királyi Csendőrségre hárítani. Abban – kényszer hatására ugyan – a korabeli magyar rendvédelem testületei a Magyar Királyi Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség a közigazgatással együttműködve vett részt. A történelmi tények egyértelműek, a gondot a történelem értelmezésébe bekapcsolódó politika képezte. A második világháború után Magyarországot a győztes hatalmak a szovjet érdekszféra körébe utalták. A szovjet vezetés pedig meg kívánta tartani befolyását a Vörös Hadsereg által megszállt területeken. Ennek érdekében a szovjet típusú államberendezkedés sémáját akarták a térségben általánossá tenni. Az emigrációból visszatérő Kommunista Magyarországi Pártja (KMP) kész stratégiával rendelkezett a vázolt elgondolás kivitelezésére, amely találkozott a szovjet vezetés egyetértésével, illetve számíthattak a szovjet hatalom jóindulatú támogatására. Magyarországnak a szovjet érdekszférába való bevonását úgy valósították meg a Magyar Kommunista Pártja (MKP) köré csoportosuló erők, hogy a tőlük jobbra álló politikai, gazdasági, kulturális és egyéb szervezeteket fokozatosan támadták és számolták fel. Mindig a legkonzervatívabb csoportosulásokra összpontosítottak. Ily módon megosztották az ellenfél erőit, illetve eredményesebben hasznosították a kezdetben csekély bázisukat. E folyamat végén saját szövetségeseiket is felszámolták.

A közigazgatáson belül ki nem nyilvánított, de a gyakorlatban érvényesülő szelekciót valósítottak meg. Ennek során egyrészt törekedtek a régi munkatársak eltávolítására, helyükre politikailag megbízható személyeket juttattak, függetlenül a szakértelmüktől. Másrészt a közigazgatás egyes részeit teljes egészében meg kívánták szüntetni, míg más részeit személyi állomány cseréjével, átszervezéssel és feladatmódosítással beilleszthetőnek tartották a szovjet típusú állam magyarországi adaptációjába. A Magyar Királyi Csendőrséget a szocializmus számára megreformálhatatlan intézmények közé sorolták, így azt az elsők között kívánták feloszlanni. Erre szolgáltatott kiváló ürügyet az, hogy a a testület részt vett a zsidók deportálásában. A KMP, majd MKP által vezetett politikai erők a csendőrséget tették meg a deportálások egyetlen bűnbakjává. Ezzel semlegesítették azokat a szervezeteket, amelyek a magyarországi zsidó lakosság deportálásának dicstelen tetteiben szintén részt vettek. A szövetségesek nélkül maradt csendőrség felszámolásával pedig a magyar rendvédelem legerősebb szervezetét szüntették meg. A csendőrség feladatait átvevő rendőrséget pedig fel lehetett tölteni baloldali szimpatizánsokkal, kialakítva ezzel a rendőrség személyi állományán belül a baloldali túlsúlyt. Ezzel a két fő pilléren nyugvó rendvédelem egy pillérűvé vált Magyarországon. Ez az egy pillér pedig az MKP által vezetett baloldal egyértelmű befolyása alá került, mivel a testület élére – a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) szovjet tagjainak segítségével – MKP szimpatizánsokat neveztek ki.⁴²

Összességében az ország rendvédelmi sajátosságai a két világháború közötti időszakban az első világháború következményeiben gyökereztek.

Megfigyelhető a rendvédelmi testületekben egyfajta *militarizálódás*. Ennek több oka is volt. Egyrészt abból fakadt, hogy a hadsereg – különösen a korszak elején és végén – felügyeletet gyakorolt a rendvédelmi szervek felett. Másrészt – a trianoni békediktátumnak a véderőt lehetetlenül alacsony

szinten meghatározó előírásai miatt – a rendvédelmi testületeket eleve fedőszervezetként is alkalmazták az elrejtteni kívánt katonai erők számára. Harmadrészt pedig a katonai erőket igyekeztek megkímélni minden olyan igénybevételtől, amely nem kifejezetten harctevékenységet jelentett.

Ez az elgondolás különösen az esetleges fegyveres konfliktus idejére vonatkozó tervekben realizálódott. E tervek szerint sarkalatos feladatok hárultak a rendvédelmi szervezetekre. Az ilyen tevékenységek kivitelezésének előkészületi teendőit már békeidőben is végezni kellett, ami óhatatlanul a véderő javára döntötte el a rendvédelem és a honvédelem egymáshoz való viszonyának kérdését. Az, hogy a honvédelem tehermentesítésére egyes feladatköröket a rendvédelmi szervek vettek át, egyben e testületek militáns vonásainak erősödését is táplálta, éppen e feladatok eredményes végzése érdekében.

Elősegítette ezt az is, hogy a haderőtől leszerelni kényszerült hivatásos katonákat igyekeztek a rendvédelmi testületeknél elhelyezni. Az a felfogás uralkodott, hogy szükség esetén innen könnyebben mobilizálhatók, a szakterületüktől nem kerülnek túlzottan távol, és így katonai szakismeretük kevésbé amortizálódik.

Az alkotmányosságnak és az emberi szabadságjogoknak elsőbbséget adó nézetek helyett a rendvédelem *profizmusát* hangsúlyozó felfogások kerültek előtérbe. Ez nem jelentette azt, mintha a törvényesség kiszorult volna a rendvédelem területéről, a profizmus elsődlegessége azonban úgy valósult meg, hogy az eredményesség érdekében a rendvédelemből kiittatták a túlzottnak tartott biztosítékokat. Ez a folyamat nem volt mindig egyforma intenzitású, leginkább az időszak kezdetén és végén volt érzékelhető, amikor embereket egyszerű közigazgatási határozattal is megfoszthattak szabadságuktól és internálhattak.

A rendvédelem eredményességét szem előtt tartó felfogás is több körülményben gyökerezett. Az első világháború előtt – több évszázadra visszanyúlóan – korlátozott függetlenségünk megtartásának, illetve megerősítésének egyik fő színtere a közjogi harc volt. Ennek részét képezte az ország rendvédelme abban a tekintetben, hogy kinek a kompetenciájába tartozzék és milyen jogosítványokkal rendelkezzen. Az első világháború után a HABSBERGOK centralizációs törekvéseiből fakadó, közjogi értelemben vett nemzeti ellenállási idea értelmét veszítette, és ezzel szertefoszlott a rendvédelem emberjogcentrikus megközelítésének egyik motívuma.

A háború nyomán keletkezett helyzetből adódóan utat tört a rendvédelem eredményességének primátusát valló felfogás. Tény, hogy a rend fenntartására hivatott szervek – legalábbis önállóan – 1918-tól nem tudták biztosítani a rendet. Ez azonban nem abból fakadt, hogy a magyar rendvédelem elmaradt volna a nyugat-európaiktól, ahol nem jelentkeztek ilyen gondok. Csupán arról volt szó, hogy a vesztes háború következményeit a rendvédelem sem tudta negligálni. A felbomló hadsereg csapataival, valamint az éhséglázadásokkal szemben a rendvédelmi szervek valóban nem tehettek sokat. Az első világháború utáni zűrzavaros évek pedig a lakosságban a biztonság utáni vágyat erősítették.

A militarizmus és a profizmus mellett a korszak rendvédelmi szerveinek sajátosságai közé sorolható a *bürokratizmus* is. Ez az államigazgatás centralizálásából fakadt, ugyanis bizonyos teendők a kormányzat közvetlen hatáskörébe kerültek, és azok elvégzését a kormányzati felügyelet alatt álló egyik legütőképesebb szervezetre, a magyar rendvédelem egyik testületére, többnyire a rendőrségre bízta. Ez a folyamat öngerjesztőnek bizonyult. Egyre több engedélyezési, nyilvántartási jogot, illetve kötelezettséget eleve a rendvédelmi testületekhez telepítettek, holott az ilyen jellegű tevékenységek eredetileg általában az önkormányzatok, illetve a kormány kompetenciájába tartoztak. A rendvédelmi szerveket a kiegyezés nyomán, a polgári magyar állam kiépítésekor az állami és önkormányzati törvények, illetve rendeletek betartatására hozták létre, ezzel szemben a két világháború között különböző engedélyezési kompetenciákat adtak nekik, különösen a rendőrségnek. Ezek a jogosultságok nem voltak ugyan ellentétesek az ország törvényes rendjével, mégis az a helyzet állhatott elő, hogy ugyanaz a szervezet alakíthatott ki szabályokat, ellenőrizte azok végrehajtását, és büntette meg – bizonyos korlátok között – a szabályok ellen vétőket.

A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelmi testületeire jellemző volt az *elit* jelleg is. Sokak számára irigyelt létet jelentett a közigazgatási apparátushoz tartozás. A biztos fizetés, a nyugdíjjogosultság, az orvosi ellátottság (biztosítás formájában), elhalálozás esetén a visszamaradottakról való gondoskodás, a család és beosztás szerint megállapított lakás biztosítása presztízst nyújtott a közigazgatásban dolgozók számára, és ezen belül is jobb ellátást kaptak a rendvédelmi szervek tagjai. Mindez lehetővé tette, hogy a rendvédelem személyi állományával szemben magasabb követelményeket is támasszanak, a testületekhez történő felvételkor és a végzett munka tekintetében egyaránt.

Az elit jelleg nem csupán a humán, hanem a reálszférában is jelen volt. A rendvédelmi testületek rendelkeztek mindazokkal a felszerelésekkel, elhelyezési körülményekkel, technikai eszközökkel, amelyek szükségesek voltak feladataik sikeres ellátásához. Bár a Magyar Királyság nemzetgazdasága nem

kelhetett versenyre az európai centrum országaival, a rendvédelmi szervek néhány éves késéssel ugyan, de birtokába jutottak a korszerű rendvédelmi technikai eszközöknek, berendezéseknek.

Mindez oda vezetett, hogy a két világháború között a magyar rendvédelmi szervek hatékonynak bizonyultak. Felvehették a versenyt bármely nyugat-európai ország hasonló szervezetével, nem maradtak le azoktól. A bűnmegelőzés és a bűnüldözés jó határfokkal működött, az országban közbátorság uralkodott. A személy- és vagyonbiztonság biztosítva volt.

A két világháború közötti magyar rendvédelmi szervek a militarizálódás és a bürokratizálódás el- lenére is magas szakmai színvonalat értek el. Egyes szerzők e testületeket a társadalom egyes részei érdekeinek biztosítékaként írják le. Ez akkor lehetett igaz, ha a magyar kormányok nem az ország egész népének, hanem csak egyes társadalmi rétegeknek az érdekeit képviselték, ennek eldöntése azonban nem ide tartozik. Az viszont vitathatatlan, hogy a magyar rendvédelmi szervek a kormányok in- tencióitól lényegesen nem térhettek és nem is tértek el.

A magyar rendvédelemnek volt még egy sajátos vonása, amely nem önmagában létezett mint specifikum, hanem összehasonlításban az Osztrák-Magyar Monarchia első világháborúbeli szövetséges hatalmával, Németországgal, ahol külön rendőrség alakult ki és stabilizálódott: a védelmi rendőrség. Ez a szervezet a testületi paraméterek tekintetében lényegében könnyűfegyverzetű hadseregnek felelt meg. Tevékenysége is döntően a karhatalmi teendők körébe tartozott. Tulajdonképpen a Németorszá- got is sújtó békediktátum haderőt csökkentő passzusainak a kijátszására, illetve az előírások hatásai- nak a mérséklésére szolgált. A diktatórikus berendezkedés során ez a testület vált az SS és a SA egyik kiindulópontjává, legalábbis szakmai téren és a személyi állomány tekintetében.

A Magyar Királyságban a különítmények nem tudtak betagozódni a közigazgatásba, a rendvéde- lembe. Csak néhány évig működtek, majd a központi államhatalom felszámolta őket.

Létrehozott azonban az ország vezetése két másik szervezetet a bújtatott haderő szándékával: a Magyar Királyi Vámőrséget és a Magyar Királyi Folyamőrséget. A Magyar Királyságban a szomszéd- ok barátságtalan magatartását tartották a legnagyobb veszélynek, ezért igyekeztek a határ mellé kato- nai erőt telepíteni, de úgy, hogy ez az amúgy is lehetetlenül csekély létszámban megállapított honvédség erejét ne mérsékelje. Ezt az elgondolást a Szövetségek Közi Ellenőrző Bizottság magyarországi állo- másozásának időszakában tulajdonképpen nem sikerült kivitelezni. A vámőrség szervezete a határvé- delemre nem, csupán a határok őrzésére volt alkalmas. Csak 1927 után indulhatott meg olyan irányú fejlesztése, amely a határvédelemre is alkalmassá tette. A folyamat végén pedig az egész szervezetet – a Magyar Királyi Folyamőrséghez hasonlóan – bekebelezte a Magyar Királyi Honvédség. Magyaror- szágon is létrejöttek tehát a rendvédelem körén belül bújtatott haderőnek szánt szervezetek, de:

- csupán a harmincas évek elejére jöhettek létre a hadi képességű rejtett részlegeik;
- nem a tömegmegmozdulások rendőri úton történő kezelésére, hanem az ország védelme érdekében;
- e szervezeteket a rejtett célok kivitelezése miatt szoros szálak fűzték a véderőhöz;
- a Magyar Királyi Vámőrség, majd a Magyar Királyi Határőrség, illetve a Magyar Királyi Folyam- őrség nyílt szervezetei – a rendvédelem körén belül – nem lépetek túl a rendvédelmi teendőkön, bár az együttműködésük a társ rendvédelmi szervekkel példamutatónak nevezhető;
- az érintett testületek tisztikarát nem fűtötte olyan vágy, hogy valamiféle elit rendőrség funkcióját töltsék be;
- a testületek vezetői körében nem is keletkeztek a rendvédelemtől eltérő tapasztalatok, e réteget a Magyar Királyi Honvédséghez történő csatlakozás inspirálta, nemcsak a honvédtisztek korabeli erköl- csi tekintélye miatt, hanem azon felismerés következtében is, hogy az ország határainak védelmét a legmegnyugtatóbb módon a haderő részeként tudják megvalósítani.

A németek által hatalomra juttatott SZÁLASI-féle terrorakulatoknak nem voltak gyökereik a ma- gyar rendvédelemben, ezeket a szervezeteket a Harmadik Birodalom tapasztalatai nyomán állították fel.

A Magyar Királyság rendvédelmi szervei a Kárpát-medencén belül a hatékonyságot és a jogsze- rűséget illetően kevésbé hasonlítottak a Királyhágón és a Dráván túli területek rendvédelmi testületei- re, közelebb álltak a Csehszlovák és az Osztrák Köztársaság hasonló szervezeteihez. A hitleri Német- ország rendvédelmi szerveire pedig csupán a SZÁLASI által létrehozott szervek hasonlítottak, amelyek azonban nem a kárpát-medencei fejlődés képződményei voltak.

A Magyar Királyság rendvédelme a két világháború közötti időszakban négy szakaszra bontható, ezeket egy rövid, 1921 őszéig tartó bevezető időszak előzte meg. Erre az időszakra az volt a jellemző, hogy:

- a rendvédelmi szervek működését a katonai erők felügyelete alá helyezték;
- a rendfenntartó testületek működésében – bár harcok már nem folytak – még a háború időszakában kialakult módszerek domináltak;

- az ország egyes területein a megszálló antantcsapatok nehezítették vagy akadályozták meg a rendvédelmi szervezetek érdemi munkáját, hiszen a közbiztonság hiánya is igazolhatta jelenlétüket.

Az időszak legfőbb jellemzőjének a labilitás tekinthető. Nemcsak az volt tisztázatlan, hogy milyen rendvédelmi testületek fognak működni a békeszerződés után, hanem az is, hogy mely terület marad a Magyar Királyság fennhatósága alatt, és hogyan oszlanak majd meg a kompetenciák a rendvédelmi testületek között, valamint a hadsereg vonatkozásában. A bevezető időszak végét az instabilitás megszűnése jellemezte. Eldőlt a határok elhelyezkedésének kérdése, és döntés született a rendvédelmi testületeket illetően is.

A korszak rendvédelmi fejlődésének *első szakasza 1921-től 1931-ig* terjedt. Ez a csaknem tíz év a Trianon utáni Magyar Királyság rendvédelmi struktúrájának megszilárdulását foglalta magában. A tíz évet az jellemezte, hogy:

- stabilizálódtak a rendvédelmi testületek kompetenciái, mégpedig azzal a tartalommal, hogy a véderő felügyeleti jellegű jogosultságai megszűntek, illetve minimálisra zsugorodtak, s helyükbe a civil hatóságok léptek;

- kialakult az új helyzetnek megfelelő rendvédelmi struktúra (összetevői: az ország területének csökkenése, a rendőrség államosítása, katonai erőt álcázó rendvédelmi testületek létrehozása), és fokozatosan kiépültek az új elhelyezést igénylő szervezeti egységek is;

- a gyakorlati működés során pontosították a rendvédelmi testületek működésének határait egymás között és a civil közigazgatási szféra tekintetében is;

- javultak és stabilizálódtak a személyi állomány élet- és munkakörülményei, a létszám – a kezdeti túlzott gyarapítást visszafogva – állandó szintre állt be, az antant elvárásainak is megfelelően, bár a létszám területre kivetített aránya még mindig magasabb volt a dualizmus korinál. A terület-visszacsatolásokat megelőző évben a Magyar Királyságban megközelítőleg 12 000 csendőr és csaknem ugyanennyi rendőr, továbbá mintegy 6 000 határszolgálatos és kevesebb mint 3 000 pénzügyőr teljesített szolgálatot. Ez a létszám a terület-visszacsatolások után mintegy 12 000 fővel gyarapodott. Mivel a fegyverek nem láttak el közterületi szolgálatot, számarányuk ilyen tekintetben nem mérvadó;

- kialakultak azok a formák is, amelyek lehetővé tették a haderőt sújtó trianoni békediktátum előírásainak mérséklését a rendvédelmi szervek igénybevitelével (pl. a honvédség személyi állományának oktatása a rendőrség páncélosain, katonai erő elrejtése a határőrizeti testületnél stb.);

- stabilizálódott a magyarországi közrend, az országot a megfelelő személy- és vagyonbiztonság jellemezte;

- létrejöttek azok a fontosabb nemzetközi megállapodások – például a határforgalmat illetően –, illetve azok a jogszabályváltozások, amelyek konkrét kereteket teremtettek a rendvédelmi szervek működésének. Ez a jogi keret azonban magán viselte a világháború kivételes hatalomgyakorlásának nyomasztó hagyatékát, így sokat veszített a dualizmus kori liberális szellemiségéből;

- kiforrott a rendvédelmi testületeknek a háború utáni helyzethez igazodó munkamódszere, a szolgálati metodika. E téren a korábbiakhoz képest inkább csak stílusváltozásról lehet beszélni.

Az első periódus fő jellemzője – ellentétben az előző időszakkal – a stabilitás volt.

A vizsgált korszak rendvédelmi fejlődésének *második szakasza 1931-től 1938-ig* tartott. A bő fél évtizedes időszak a fokozatos modernizáció jegyében telt el. Ebben az időszakban a magyar rendvédelmet az jellemezte, hogy:

- a 20-as évek tapasztalatain okulva kisebb-nagyobb mértékben módosították a rendvédelmi testületek egy részének szervezeti felépítését;

- tekintettel a külföldi tapasztalatokra, új strukturális elemekkel gazdagították a honi rendvédelmi testületeket;

- modernizálták a személyi állomány egyenruházatát, felszerelését, a technikai eszközöket;

- a szolgálati metodika lényegesen nem változott, és a működési kereteket nyújtó jogi szabályozás sem változott lényegesen;

- az országban a közrend és a közbiztonság továbbra is stabil maradt;

- a határőrizetben felerősödött ugyan a véderő befolyása, de ez a rendvédelem egészét nem érintette.

A második periódus meghatározó jegyének a modernizáció tekinthető.

A korszak *harmadik periódusa 1938-tól 1944-ig* tartott. Ekkor a magyar rendvédelmet a következők jellemezték:

- a terület-visszacsatolások nyomán eddig ismeretlen feladatokat kellett a rendvédelmi szerveknek végrehajtaniuk, végül is azonban – az államigazgatás egészéhez hasonlóan – sikeresen megoldották a rendvédelem terén is a visszatért területek integrálását az anyaországhoz;

- új helyzet állt elő – elsősorban a határőrizeti testület tekintetében, de kihatással a társ rendvédelmi szervekre is – a szomszédos országokban bekövetkezett változások nyomán, különösen a békekörülményektől leginkább eltérő szerbiai viszonyok délvidéki hatásai miatt, amelyeket a magyar rendvédelmi szervek kezelni tudtak ugyan, de úrrá lenni rajtuk nem voltak képesek;

- az 1939/II. tc. nyomán a hadseregnek ismét nagyobb beleszólási lehetősége nyílt a rendvédelemben. Igaz, csak háborús időszakban. Magyarország hadba lépését követően azonban ez a helyzet be is következett, bár a haderő csak fokozatosan terjesztette ki befolyását, és az nem érte el a bevezető időszakban látott mértéket;

- a magyar rendvédelemben eddig ismeretlen nagyságrendű karhatalmi szervezeteket hoztak létre, amit a háborús tapasztalatok, a front közeledtével az ország határai mentén és esetleg a belsejében is várható zavaros állapotok indokoltak;

- létrejött a magyar rendvédelmi szervek koordinatív csúcsszerve a Belügyminisztériumban, az Államvédelmi Központ. E szervezet felállítását sietteték a háborús körülmények, a Német Birodalom nyomasztó súlya a Kárpát-medencében, azonban e gyorsító hatások nélkül is előbb-utóbb sor került volna a rendvédelem egységes szakmai felügyeletének a megvalósítására;

- a magyar rendvédelemnek olyan feladatokat kellett végeznie, amelyek – az ország szuverenitását korlátozni igyekvő Német Birodalom jelenléte miatt – új módszereket, új munkastílust igényeltek, mint például a lengyel menekültek ügye, akik közül a további harcot vállaló katonákat a magyarok hozzásegítették, hogy eljuthassanak a szövetséges csapatokhoz.

A harmadik periódus meghatározó jegyét a háború által teremtett speciális feladatoknak való megfelelés, illetve az azokra történő felkészülés alkotta.

A negyedik periódus 1944-től 1945 elejéig, pontosabban a Magyar Királyság német megszállásától (1944. március 19-étől) a magyarországi harcok befejezéséig (1945 áprilisáig) tartott, bár ezen időszak egy része a német megszállás alól felszabadult és szovjet ellenőrzés alá vont térség tekintetében már egyben az ország és a nemzeti rendvédelem története új korszakának kezdetét is jelenti. A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelem-történetének utolsó időszaka szomorú periódus. Jellemzői:

- az ország szuverenitásának elvesztése következtében a rendvédelmi szervek nem tölthették be maradéktalanul az államhatalom megragadására készülő terrorszervezetek felderítését, lokalizálását és felszámolását, el kellett tűrniük elsősorban a nyilas mozgalom tevékenységét;

- az ország törvényes rendjével, a szervezetek működési szabályzatával ellentétes tevékenységre kényszerítették a magyar rendvédelmi testületeket, aminek legszomorúbb megnyilvánulását a deportálások képezték;

- a megszállók nem akadályozták ugyan a közrend fenntartását, azonban a magyar rendvédelmi szervek csak addig tudták érvényre juttatni az ország törvényeit, amíg azok nem ütköztek a németek érdekeibe, illetve elképzeléseibe;

- a nyilas hatalomátvétel után teljesen megszűntek az alkotmányos garanciák, háttérbe szorult a jogrend; a nyilas mozgalom terrorszervezetét a rendvédelmi szervek fölé helyezték. Az idő rövidsége miatt azonban még német segítséggel sem tudták átplantálni Magyarországra a birodalmi modellt.

A negyedik időszak fő vonását a magyar rendvédelem birodalmi ellenőrzés alá helyezése, és a német modellhez való „igazításának” kísérlete alkotta. A HITLER-i biztonsági rendszertől azonban a magyar rendvédelem még igen távol állt.

A SZÁLASI-féle államigazgatási koncepció, annak a rend fenntartására vonatkozó része és ami abból megvalósult, nem tekinthető a magyar rendvédelem-történet integráns részének. A nyilasok Nemzeti Számonkérés legfeljebb terrorszervezetnek nevezhető, ugyanis:

- működése ellentétes volt az ország gazdasági, politikai, kulturális érdekeivel és az alkotmányos renddel;

- nem a térség belső fejlődésének eredményeként jött létre, hanem az országot megszálló idegen hatalom tevékenysége nyomán;

- a kollaboránsoktól eltekintve a társadalom egésze szemben állt ezzel a hatalmi felfogással és annak kivitelezésével;

- célját nem a közrend fenntartása képezte, hanem egy idegen hatalom által alkotmányellenesen és a lakosság akaratát figyelmen kívül hagyva az ország élére állított csoport érdekeinek az érvényre juttatása törvénytelen, terrorisztikus eszközökkel.

A nyilas terrorszervezet, a Nemzeti Számonkérés csak részben épült ki, de a működő része is féktelen terrort valósított meg az országban, a német birodalmi biztonsági szervek Magyarországra települt részeivel együttműködve.

A nyilasok a német mintát követték, csupán terminológiájukban alkalmaztak megfoghatatlan, magyarkodó kifejezéseket. A német modellben pedig a Gestapónak mindenre kiterjedő, korlátlan hatalma volt; csupán szolgálati előjárójának tartozott felelősséggel. Annak is csupán az utasítások végrehajtásáért, nem pedig a törvényességért, ami egyébként sem létezett. A Gestapo tulajdonképpen a Német Nemzeti Szocialista Munkáspárthoz tartozott, de a teljes államapparátust – a korábbi rendvédelmi szervek csökevényesített változatait pedig különösen szorosan – felügyelte, utasította, illetve használta céljainak megvalósítására.

A magyar rendvédelem-történet két világháború közötti korszakának utolsó periódusa nemcsak azért szomorú időszak, mert az országot megszállók és kiszolgálóik a rendvédelmi szerveket dicstelen célokra igyekeztek több-kevesebb sikerrel felhasználni, hanem azért is, mert a harcokba a kellő feltételek biztosítása nélkül történt bevetésük a személyi állomány jelentős részének pusztulásához vezetett.⁴³

Jegyzetek:

- ¹ 1921/III. tc.
- ² PÖLÖSKEI
- ³ ROMSICS
- ⁴ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. 101–109. és 136–143. p.
- ⁵ ÁDÁM
- ⁶ DOMBRÁDY – TÓTH
- ⁷ JUHÁSZ
- ⁸ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. 73–74. p.
- ⁹ GODÓ – SZTANA
- ¹⁰ HOLLÓS
- ¹¹ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*.
- ¹² MEZEY: A kivételes hatalom.
- ¹³ 1922/VIII. tc. ; 6.200/1921. ME. r.
- ¹⁴ V. ö. 4. sz. jegyzettel.
- ¹⁵ V. ö. 8. sz. jegyzettel.
- ¹⁶ Loc. cit.
- ¹⁷ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. 107–108. p.
- ¹⁸ 1921/XXXIII. tc.
- ¹⁹ CSONKARÉTI – BENCZÚR: 147. p.
- ²⁰ 1922/XIV. tc.
- ²¹ 122.295/1922. BM. r.
- ²² CSONKARÉTI – BENCZÚR: 178. p.
- ²³ 5.047/1919. ME. r.
- ²⁴ 90.089/1919. BM. r. ; 39 820/1921. BM. r.
- ²⁵ 1922/VII. tc.
- ²⁶ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. 101–104. p.
- ²⁷ A területvisszacsatolások után határszéli rendőri kirendeltség működött: Csáktornyán, Galántán, Gyékényesen, Hegyeshalmon, Jenőfalván (Magyarboly), Komjáton, Kuntapolczán, Legenye-Alsómihályon, Lökösházán, Oroszváron, Szenczen, Szentgotthardon és Uszoron.
BORBÉLY – KAPY: 452–456. p.
- ²⁸ Határszéli rendőrkirendeltségek működtek: Aknaszlatinán, Fenyvesvölgyön, Huszton, Kőrösmezőn, Ökörmezőn, Szolyván, Volócon. Határvidéki rendőrőrségek Németújfalun, Tarcaköz és Trebusfejérpatak településekre települtek.
Loc. cit. 457–459. p.
- ²⁹ REKTOR
- ³⁰ CSAPÓ ; KAISER ; SZAKÁLY: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről.
- ³¹ SZAKÁLY: *A Magyar tábortörténet*.
- ³² PARÁDI: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.
- ³³ 1924/XIX. tc. ; 1924/XXI. tc.
- ³⁴ MEZEY: *A magyar polgári börtönügy kezdetei*.
- ³⁵ *Katonai közigazgatási szolgálat*.
- ³⁶ Loc. cit.
- ³⁷ V. ö. 15. sz. jegyzettel: 191–206. p.
- ³⁸ V. ö. 4. sz. jegyzettel.: 123. p.
- ³⁹ Loc. cit.: 113. p.
- ⁴⁰ V. ö. 29. sz. jegyzettel.: 231–246. p.
- ⁴¹ KAISER: op. cit. 121–123. p.
- ⁴² V. ö. 4. sz. jegyzettel.: 103–105. p. ; 114–118. p.
- ⁴³ Loc. cit.: 129–135. p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

ÁDÁM

— ÁDÁM Magda: *A kisantant 1920-1938* Budapest, 1981, Franklin – Kossuth.

- BORBÉLY – KAPY — BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941.* Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.
- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannon Könyvek./
- CSONKARÉTI – BENCZÜR — CSONKARÉTI Károly – BENCZÜR László: *Haditengerészek és folyamőrök a Dunán. A Császári és Királyi Haditengerészet dunaflottillájáról a Magyar Királyi Honvéd Folyamerőkhöz 1870-1945.* Budapest, 1991, Zrínyi.
- DOMBRÁDY – TÓTH — DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: *A Magyar Királyi Honvédség 1919-1945.* Budapest, 1987, Zrínyi.
- JUHÁSZ — JUHÁSZ Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919-1945.* Budapest, 1975, Kossuth.
- GODÓ – SZTANA — GODÓ Ágnes – SZTANA Béla: *A Horthy-rendszer katonai ideológiája.* Budapest, 1965, Zrínyi.
- HOLLÓS — HOLLÓS Ervin: *Rendőrség, csendőrség, VKF 2.* Budapest, 1971, Kossuth.
- KAISER — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannon Könyvek./
- MEZEY: *A magyar polgári börtönügy kezdetei.* — MEZEY: *A magyar polgári börtönügy kezdetei.* Budapest, 1995, Osiris.
- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* — PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története.* Budapest, 1996², Osiris.
- PÖLÖSKEI — PÖLÖSKEI Ferenc: *Horthy és hatalmi rendszere.* Budapest, 1972, Kossuth.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Kiadó.
- ROMSICS — ROMSICS Ignác: *Ellenforradalom és konszolidáció. A Horthy-rendszer első tíz éve.* Budapest, 1982, Gondolat. /Magyar história./
- SZAKÁLY: *A Magyar tábort csendőrség története.* — SZAKÁLY Sándor: *A Magyar tábort csendőrség története.* Budapest, 2000, Ister.
- TANULMÁNYOK**
- MEZEY: *A kivételes hatalom.* — MEZEY Barna: *A kivételes hatalom. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 4-7. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: *A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.* — PARÁDI József: *A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.* *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35-40. p.
- SZAKÁLY: *Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről.* — SZAKÁLY Sándor: *Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről.* *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, I. évf. (1991) 1. sz. 38-44. p. A tanulmány korábbi változata 1990 áprilisában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervezetek kapcsolata 1848-1945” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZABÁLYZATOK**
- Katonai közigazgatási szolgálat.* — *Katonai közigazgatási szolgálat.* Budapest, 1940, Állami Nyomda.
- KÉZIRATOK**
- PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* — PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés (MTA TMB). Kézirat. Budapest, 1990.
- JOGSZABÁLYOK**
- 1921/III. tc. — 1921/III. tc. az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről.
- 1921/XXXIII. tc. — 1921/XXXIII. tc. az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Csehszlovákiával 1920. év június hó 4. napján Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.
- 1922/VII. tc. — 1922/VII. tc. a Magyar Királyi Állami Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1922/VIII. tc. — 1922/VIII. tc. a Magyar Királyi Vámőrség és a Magyar Királyi Pénzügyőrség létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1922/XIV. tc. — 1922/XIV. tc. a Magyar Királyi Folyamőrség szervezéséről, létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapítása tárgyában.
- 1924/XIX. tc. — 1924/XIX. tc. a vámjog szabályozásáról.
- 1924/XXI. tc. — 1924/XXI. tc. a vámtarifáról.

- 5.047/1919. ME. r. — 5.047/1919. ME. r. a rendőrségek államosítása tárgyában.
90.089/1919. BM. r. — 90.089/1919. BM. r. a Magyar Királyi Állami Rendőrség ügyintéző határhőre tárgyában
6.200/1921. ME. r. — 6.200/1921. ME. r. a Magyar Királyi Vámőrség felállítása tárgyában.
39.820/1921. BM. r. — 39.820/1921. BM. r. a Magyar Királyi Állami Rendőrség szervezetének és szolgálatának szabályozása.
122.295/1922. BM. r. — 122.295/1922. BM. r. a Magyar Királyi Folyamőrség szervezete tárgyában.